

Buiten vlinders kijken met de derde graad

Buiten vlinders kijken met de derde graad

In dit lespakket vind je achtergrondinformatie en lessuggesties voor kinderen van de derde graad waarmee je buiten aan de slag kunt rond het onderwerp vlinders.

Inhoudsopgave

Introductie voor de leerkracht.....	2
Vlinders, rupsen en andere beestjes.....	6
Brandnetelvlinders	10
Colofon	13
Wat is de Vlinderwerkgroep?	14
Werkblad 1: Op zoek naar vlinders	15
Werkblad 2: Bloembezoekers	16
Werkblad 3: Brandnetelrupsen	17
Werkblad 4: Recept brandnetelsoep	18
Vlinder mee !	19

Introductie voor de leerkracht

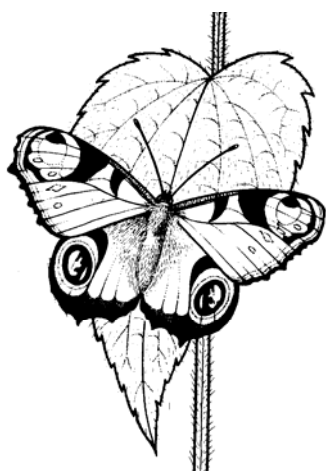
In het voorjaar, in de zomer, maar ook in de vroege herfst valt er voor kinderen buiten van alles te zien en te ontdekken. Allerlei bloemen en kleine vliegende beestjes vragen om aandacht. Voordat je met de kinderen buiten op zoek gaat naar vlinders, is het aan te raden om de onderstaande informatie door te lezen. Door een goede voorbereiding verloopt de les volgens plan en worden onnodige teleurstellingen voorkomen.

Vorbereiding

De basis voor een geslaagde buitenwerkactiviteit is een goede voorbereiding in de klas. Het is in ieder geval belangrijk dat de kinderen weten wat ze gaan doen en wat er buiten van ze wordt verwacht.

Enkele organisatorische tips:

- Bedenk van tevoren waar je naar vlinders gaat zoeken. Zie 'Waar ga je vlinders kijken?' op pagina 3.
- Bedenk via welke route de kinderen het veiligst naar de tuin of andere zoekplaats kunnen lopen en of daarvoor extra begeleiding of vervoer voor geregeld moet worden.
- Bezoek zelf de plek voordat je er met de kinderen naartoe gaat. Op die manier weet je hoe de plek erbij staat en of de geplande opdrachten inderdaad uitvoerbaar zijn.
- Verzamel de benodigde materialen (aangegeven bij elke les).
- Bespreek van te voren in de klas wat de spelregels zijn. Wat mag wel en wat mag niet?

dagpauwoog

Planning veldwerk

Naar vlinders kijken heeft een groot voordeel: het is altijd mooi weer als ze vliegen. Bij de planning van de lessen is dit helaas ook een nadeel, je weet immers nooit ver van te voren of het weer goed genoeg is voor een buitenles. Houd daar van te voren rekening mee en zorg voor enige flexibiliteit (slecht-weerprogramma als vervanging van het veldwerk, de mogelijkheid om te schuiven met andere activiteiten zodat het veldwerk alsnog gedaan kan worden). Je kunt vlinders zien van april tot oktober. De grootste kans op veel vlinders heb je in de perioden van half tot eind mei en van begin juli tot half september. Juni is meestal een slechte vlindermaand. Veel soorten zijn dan (weer) ei, rups of pop en er vliegen dus minder vlinders.

Het kan gebeuren dat je na lang zoeken op een plek toch maar een of enkele vlinders hebt zien vliegen. Er zijn nu eenmaal niet zoveel vlinders meer in ons land. Verwacht dus niet te veel, laat de kinderen blij zijn met elke vlinder die ze zien. En probeer een ander moment en/of andere plek te vinden om nog een keer vlinders te zoeken met de kinderen.

Voor veldwerk met vlinders zijn de volgende weersomstandigheden nodig:

- niet te harde wind (zeker niet meer dan windkracht 5)
- temperatuur minimaal 13°C bij 100% zon
- temperatuur minimaal 18°C bij ontbrekende zon
- geen regen

Eigenlijk komt het erop neer dat het goed 'vlinderweer' is als je zelf zonder jas aangenaam buiten kunt lopen. Maar ook als het harder waait of een beetje regent, is er veel leven te ontdekken. Vlinders zullen zich niet laten zien, maar vele andere kleine dieren zijn minder afhankelijk van goed weer. Hommels en kevers bijvoorbeeld. En ook de planten zijn de moeite waard om eens een lesje aan te besteden. Ook kun je bijvoorbeeld zoeken naar rupsen en naar planten die voor vlinders van belang zijn.

Waar ga je vlinders kijken?

Vlinders zijn gemakkelijk te vinden. Tenminste als ze vliegen of zitten te zonnen. Dan kun je de felle kleuren van dagvlinders goed zien. Maar nachtvlinders zijn meestal onopvallend gekleurd. En als dagvlinders met hun vleugels dicht zitten, vallen ze ook niet meer zo op.

Het is belangrijk om een plek te weten waar vlinders te vinden zijn. Om teleurstellingen te voorkomen is het zeker aan te bevelen om de plek van tevoren te bekijken.

Er zijn verschillende plekken waar je veldwerk kunt doen. Denk aan:

- de directe schoolomgeving (schooltuin, omliggende tuinen)
- het openbaar groen
- een heemtuin of volkstuintencomplex
- een kweker of het tuincentrum
- een natuurgebied
- Een kruidenrijke berm, een particuliere tuin met veel bloemen of een volkstuintencomplex kan bijvoorbeeld een goede locatie zijn. Vraag bij dergelijke plekken even na of je er mag kijken met de kinderen. Maar ook aan de rand van het bos of op een open stukje heideveld heb je veel kans vlinders te vinden. Voorwaarde is dat er beschutting is en veel nectarplanten.

Op www.vlinderstichting.nl staat een lijst met vlindertuinen.

Vlindertuin

Het zoeken van vlinders is natuurlijk makkelijk wanneer de vlinders in de schooltuin te zien zijn, zodat je niet op pad hoeft om ze te zoeken. Om vlinders te verleiden de schooltuin te bezoeken, kun je bijvoorbeeld een buddleja (vlinderstruik) planten op een beschutte, zonnige plek. Om rupsen in je tuin te krijgen, moeten er behalve nectarplanten voor de vlinders ook waardplanten voor de rupsen in de tuin staan. Je kunt bijvoorbeeld in een hoekje wat brandnetels voor de rupsen van de dagpauwoog en de kleine vos laten staan of er wat koolplanten voor de rupsen van het koolwitje neerzetten.

In het boek 'Vlinders in de tuin' van De Vlinderstichting staan uitvoerige aanwijzingen voor het aanleggen van een uitgebreide vlindertuin. Het boek is te bestellen bij Natuurpunt (www.natuurpunt.be). Ook op onze website www.vlindermee.be staat veel informatie over vlindervriendelijk tuinieren onder het kopje 'tuinen'.

Hoe herken je vlinders?

zoekkaart
en indruk van de poster

Op de zoekkaart en poster *Vlinders kijken* van De Vlinderstichting staan de algemene dagvlindersoorten bij elkaar. Deze zoekkaart en poster kun je bestellen bij Natuurpunt. In de tekst 'vlinders kijken en herkennen' (gratis op te halen op www.vlinderstichting.nl) staan de vlindersoorten van de zoekkaart beschreven. Wij raden je aan deze tekst door te lezen voor je naar buiten gaat met de kinderen. Ook op de website www.vlinderskijken.nl staan de soorten kort beschreven.

De volgende voorbereidende opdracht is opgezet rond de zoekkaart 'Vlinders kijken' en poster en kan in groepjes worden uitgevoerd.

Hoe ziet de vlinder eruit?

Het meest opvallende kenmerk van vlinders is wel hun vleugels. Ze verschillen in kleur, maar ook in vorm en grootte. Voor het determineren (het op naam brengen) van een vlinder is het belangrijk om goed naar de kleuren en patronen van de vleugel te kijken. De bovenkant van de vleugels is bij dagvlinders meestal felgekleurd; daaraan zijn ze het beste te herkennen. Maar ook is het goed om naar de onderkant te kijken, die vaak doffer van kleur is. De onderkant kun je zien wanneer de vlinder zijn vleugels heeft dichtgeklapt. Bij de vlinders die goed herkenbaar zijn aan de onderkant van hun vleugels, is deze ook getekend op de zoekkaart.

Eventueel kunt je voor je naar buiten gaat (een van) de volgende opdrachten doen:

Lessuggestie: Vlinders herkennen

Materialen: zoekkaarten
Werkvorm: onderzoek
Uitvoering: Laat de leerlingen een aantal vlinders van de zoekkaart goed bekijken en aangeven hoe ze die kunnen herkennen. Deze opdracht kan ook in groepen worden uitgevoerd.

Lessuggestie: Determinatietabel maken

Materialen: zoekkaarten, computer met internet en/of poster 'Vlinders kijken', 'Vlinders kijken en herkennen' (bijlage, ook gratis op te halen op de site met lessuggesties).
Werkvorm: onderzoek
Uitvoering: Voor de derde graad kunnen de lessuggestie 'Vlinders herkennen' worden uitgebreid door het maken van een determinatietabel. Dit is een vragenlijst om te achterhalen welke vlinder je hebt gezien. De leerlingen bedenken zelf de vragen op grond van kenmerken waarmee de vlinders te herkennen zijn. Door de ja/nee antwoorden te volgen, moet je uiteindelijk bij de vlinder terechtkomen die je hebt gezien. Het handigste is om te beginnen met het ordenen van de vlinders in groepen die overeenkomstige eigenschappen hebben.
Bijvoorbeeld: Is de vlinder grotendeels wit, geel of blauw?
Ja: [volgende vraag]
Nee: [volgende vraag]
etc.

Vlindersoorten onderscheiden zich ook op grond van hun grootte. Maar hoe groot is groot en hoe klein is klein? Het is best lastig om te beoordelen of een vlinder groot of klein is, wanneer je hem voor het eerst ziet en niet kunt vergelijken met een andere vlinder. Op de zoekkaart staan de vlinders ongeveer op ware grootte afgebeeld. Vergeet dus niet de zoekkaart mee te nemen wanneer je met de kinderen naar buiten gaat!

Lessuggestie : Grote vlinders, kleine vlinders

Materialen: zoekkaarten, liniaal

Uitvoering: Om te zorgen dat de leerlingen enig gevoel krijgen voor de grootte van de vlinders, kun je ze de vlinders van de zoekkaart laten indelen in grote, middelgrote en kleine vlinders. Laat de kinderen de vlinders van de zoekkaart opmeten. Let erop dat zij voor elke vlinder eenzelfde onderdeel meten. Bijvoorbeeld de voorvleugel vanaf het vlinderlichaam tot de vleugelpunt. Op het bord of op papier kunnen ze de vlinders in één van de drie categorieën indelen. Eventueel kun je de zoekkaart kopiëren, zodat de leerlingen zelf de vlinders kunnen uitknippen en op plakken bij de juiste categorie.

Na afloop van het veldwerk kunnen de kinderen controleren of ze vinden dat hun indeling nog steeds klopt. Op dat moment weten ze namelijk pas hoe klein een kleine vlinder is.

Andere algemene lesideeën die te maken hebben met vlinders

(knutselen, vlinderliedjes) kun je vinden in onze lespakketten

'Vlinders in de klas', te vinden op www.vlindermee.be.

Vlinders, rupsen en andere beestjes

Hieronder staat een aantal lessuggesties om uit te voeren als je met de kinderen naar buiten gaat. Behalve naar vlinders en rupsen kan je ook kijken naar andere kleine dieren en bloemen.

Vlinders, rupsen, poppen

Informatie voor de leerkracht

Eitjes, rupsen en poppen zoeken

Als er vlinders vliegen in de tuin, dan zijn ze makkelijk te vinden. Voor de eitjes, rupsen en poppen is dat een stuk lastiger. Om zich te beschermen tegen vijanden doen zij er meestal van alles aan om juist niet op te vallen. Enkele tips die je de leerlingen kunt meegeven zijn:

Eitjes

Deze kun je vooral vinden op de blaadjes van planten. Meestal leggen vlinders ze op de onderkant, zodat je ze niet zomaar ziet. Bovendien zijn ze heel klein, zodat je echt goed moet kijken!

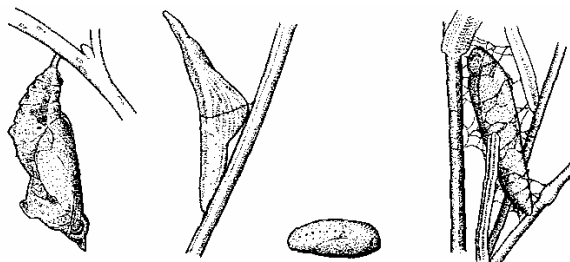

Rupsen

Rupsen eten van planten. Als je aangevreten bladeren ziet, kun je ze daar zoeken. Maar let op, want sommige rupsen hebben dezelfde kleur als de plant waar ze op zitten en zijn goed gecamoufleerd. Dan hopen ze dat ze niet gezien worden door vijanden. Soms zijn rupsen juist heel fel gekleurd. Daarmee zeggen ze tegen vijanden: "Pas op, eet mij niet, ik ben giftig."

Poppen

Poppen zijn helemaal lastig te vinden. Ze hangen aan planten of liggen stil op of in de grond. Soms zoeken de rupsen liever een hoog plekje om zich daar te verpoppen. Het is extra moeilijk om ze te vinden omdat ze altijd heel onopvallend van kleur zijn.

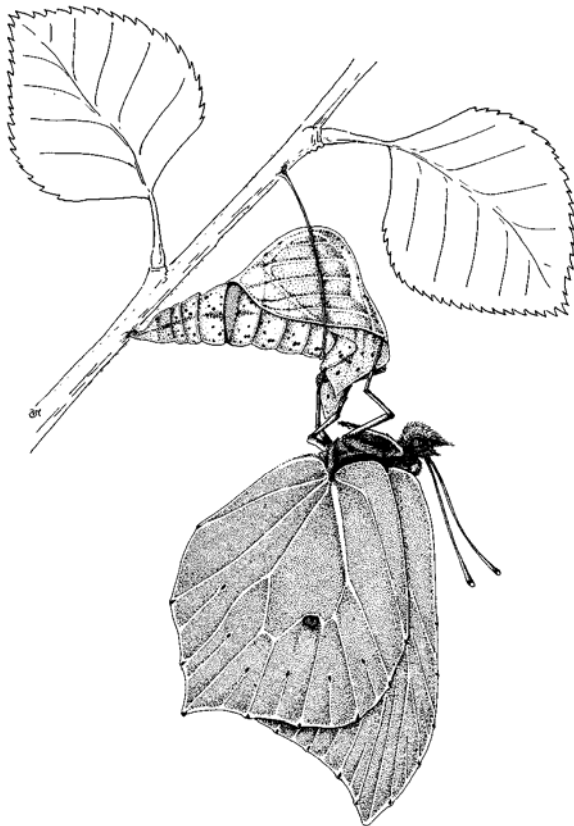

Lessuggestie: Op zoek naar vlinders

Materialen: werkblad 1, zoekkaart 'Vlinders kijken'.
 Werkvorm: veldwerk
 Uitvoering: Neem de kinderen in groepjes mee naar buiten. Bedenk van te voren welke vlinders je kunt tegenkomen op het moment dat je naar buiten gaat. Dit kun je doen met behulp van de vliegtijdentabel die op de achterzijde van de zoekkaart staat vermeld. Eventueel kun je de kinderen in de klas daarover laten nadenken en kunnen ze zelf een zoekkaart van dat moment maken door de betreffende vlinders van een gekopieerde zoekkaart uit te knippen en op een A4-tje te plakken. Van elke vlinder die ze zien, kunnen ze op werkblad 1 de datum invullen en de naam van de vlinder. Daarnaast moeten ze iets beter naar de vlinder kijken om de vraag "Wat deed hij?" te beantwoorden.

Lessuggestie: Gedrag van vlinders

Materialen: zoekkaart, bijlage 'vlinders kijken en herkennen', eventueel waardplantenlijst met de planten waarop de vlinders hun eitjes leggen; beide te vinden op www.vlinderstichting.nl.
 Werkvorm: onderzoek
 Uitvoering: Vertel de leerlingen dat de vlinders verschillend gedrag vertonen. Noem het voorbeeld van de twee algemene blauwtjes. Laat de leerlingen uitzoeken welke vlinders speciaal gedrag vertonen. Hiervoor kunnen ze een kopie gebruiken van de bijlage 'vlinders kijken en herkennen'. Tijdens het veldwerk kunnen de leerlingen op het gedrag van de vlinders letten. Bespreek het waargenomen gedrag naderhand in de klas.

Beestjes en bloemen

De volgende opdrachten kun je eventueel uitvoeren als er niet veel vlinders zijn:

Lessuggestie: Bloembezoekers

Materialen: werkblad 2

Werkvorm: veldwerk

Uitvoering: De verschillende insecten hebben ieder hun eigen voorkeur voor bloemen. Dat heeft onder meer te maken met de kleur van de bloem. Op werkblad 2 kunnen de kinderen van drie verschillende bloemen aangeven hoeveel bezoekers ze erop tegenkomen. Welke kleuren bloemen worden vaak bezocht? Later in de klas kun je terugkoppelen of er een verband is tussen een soort vlinder en bijvoorbeeld een bepaalde kleur bloemen.

Lessuggestie: Rupsen en andere beestjes zoeken

Materialen: paraplu, eventueel potjes met luchtgaatjes of loeppotjes

Werkvorm: veldwerk

Uitvoering: Het is vaak niet eenvoudig om buiten rupsen te vinden, want ze zitten meestal goed verborgen. Er is echter een manier van zoeken die een redelijke kans op succes biedt.

Kies een struik of een boompje uit en houd daaronder, met de punt naar beneden, een opengeklapte paraplu. Schud vervolgens (met onregelmatige schokken) aan de struik of de boom. Er zullen nu allerlei diertjes uit de plant in de paraplu vallen. Niet in elke struik zitten veel dieren. Probeer eens een paar verschillende uit. Bekijk eventueel de lijst van waardplanten, ook te vinden op www.vlindermee.be.

Als je deze diertjes, nadat ze zijn gevallen, even met rust laat, gaan ze weer bewegen. Ze zijn dan veel beter zichtbaar en je kunt dan ook beter zien of er rupsen bij de diertjes zijn. Ook voor rupsen geldt natuurlijk dat het makkelijk is wanneer ze in een schooltuin te vinden zijn.

Het is overigens in het algemeen niet verstandig om rupsen die je buiten vindt, te gebruiken om mee te kweken. Je weet niet wat voor rupsen het zijn (van een beschermde vlinder?) en de kans is groot dat ze geparasiteerd zijn. Ze sterven dan als ze bijna volgroeid zijn, waarna de larve van de sluipwesp uit de dode rups kruipt. Dit is voor de kinderen geen leuk gezicht en het is waarschijnlijk een hele teleurstelling als er geen vlinders uitkomen.

Deze lessuggestie is eventueel te combineren met de volgende:

Lessuggestie: Dieren groeperen en tellen

Materialen: (loep)potjes, potjes met luchtgaatjes, witte doek

Werkvorm: veldwerk

Uitvoering: Om de kinderen iets mee te geven van de verscheidenheid van het dierenleven, kun je ze in groepjes mee naar buiten nemen naar de schooltuin. Laat de kinderen maar eens goed om zich heen kijken. Hoeveel verschillende bloemen zien ze? Welke kleuren hebben de bloemen? Zien ze ook dieren? Vinden ze die mooi, vies of eng? Om de kinderen op een andere manier naar de tuin te laten kijken,

kunnen ze op hun knieën gaan zitten. Wat zien ze dan allemaal? Ook kun je de kinderen op pad sturen om de dieren die ze zien (voorzichtig!) te vangen. Vliegende dieren kunnen gevangen worden als ze op een bloem gaan zitten, lopende dieren in een potje. Je kunt ook een witte doek onder een struik leggen en de leerlingen voorzichtig laten schudden aan de takken. Er komen dan vast allerlei dieren op het doek terecht. Spreek bijvoorbeeld af dat je na een bepaalde tijd de vangsten naast elkaar zet. Je kunt dan de leerlingen vragen om dieren die op elkaar lijken bij elkaar te zetten en de totale 'opbrengst' tellen. Als ze dat hebben gedaan, kunnen ze elke groep een naam geven.

Lessuggestie: Tekenopdracht

Materialen: blanco papier, potloden, plankje als tekentafel

Werkvorm: tekenen

Uitvoering: Van april tot in oktober zijn buiten bloeiende planten te vinden. Met een tekenopdracht leren de kinderen goed te kijken naar de plant. Hoe ziet de bloem er precies uit? Kun je de meeldraden en de stamper zien? En hoeveel bloemblaadjes zijn er? Ook de stengel en de bladeren zijn bij elke plant weer anders. Wat is de vorm van de stengel? En van de bladeren? Hoe lopen de nerven op de bladeren? En zitten er haartjes op de stengel en bladeren?

Terugkoppeling: Terug in de klas kunnen de kinderen eventueel hun plant zelf een naam geven die gebaseerd is op de eigenschappen die ze hebben gezien.

Brandnetel- vlinders

Vlindervrouwtjes zetten hun eitjes af op planten waar de rupsen van kunnen eten. Deze planten noemen we waardplanten. Voor iedere vlindersoort kunnen dit weer andere planten zijn. Er zijn vijf dagvlinders in ons land die de brandnetel als waardplant hebben: de atalanta, dagpauwoog, landkaartje, gehakelde aurelia en kleine vos. Deze vlinders noemen we voor het gemak ook wel eens brandnetelvlinders.

Informatie voor de leerkracht

Hoewel het niet altijd makkelijk is om rupsen op brandnetels te vinden, is het zoeken naar rupsen op brandnetels wel een onderwerp dat de leerlingen erg aanspreekt. Het idee dat er rupsen zijn die hun hele leven brandnetels eten...

De voorbereiding bestaat uit het zoeken van een geschikte plek om naar rupsen te zoeken. Om teleurstelling te voorkomen, is het aan te raden om zelf in de gaten te houden wanneer er rupsen zitten. Het is belangrijk om in de juiste tijd op zoek te gaan naar rupsen. In het schema is te zien in welke periode de rupsen van elke soort te vinden zijn. Mei is bijvoorbeeld een goede maand om rupsen te gaan zoeken.

brandnetel

Brandnetels met eitjes en rupsen

Hoe weet je nu van welke vlinder de eitjes of rupsen zijn die je vindt op een brandnetel? Allereerst zegt de locatie van de brandnetels al iets. Sommige vlinders houden van zonnige plekken, andere vlinders juist van schaduwrijke plekken. Daarnaast is ook de wijze waarop de eitjes zijn afgezet en het uiterlijk van de rupsen per soort verschillend. Met het onderstaande schema is te achterhalen van welke dagvlinder de eitjes of rupsen op brandnetels zijn. Maar het is beslist niet eenvoudig, sommige rupsen lijken erg op elkaar. Het schema is niet volledig. Alleen de rupsen van dagvlinders zijn opgenomen. De rupsen van de nachtvlinders die ook van brandnetels leven, staan er niet bij. Het is namelijk veel te moeilijk om deze onderling van elkaar te onderscheiden. De nachtvlinderrupsen zijn wel goed te onderscheiden van rupsen van dagvlinders omdat ze geen doorns op hun lijf hebben. Alle dagvlinderrupsen hebben dat wel.

Schema brandnetelvlinders					
Vlinder	Plek brandnetel	Eitjes	Periode rups	Uiterlijk rups	Leefwijze rups
landkaartje	bos/bosrand	snoertje	mei - okt	zwart	in groepen
gehakkelde aurelia	bos/bosrand	los eitje	apr - aug	zwart met oranje-bruine strepen en een witte rug	alleen
atalanta	half beschaduwde plekken in bos of bosrand	los eitje	juni - okt	meestal donkerbruin tot zwart, soms geel met zwarte vlekken	alleen of in kleine groepen, in opgerold blad, geen spinselnesten
dagpauwoog	vochtige plekken in de zon of halfschaduw	hoopje eitjes	mei - begin okt	zwart met kleine witte puntjes	in spinsel, in groepen
kleine vos	meestal volle zon	hoopje eitjes	mei - aug	zwart met gele strepen	in spinsel, in groepen

Landkaartje

Als je aan de onderkant van een brandnetelblad een snoertje van eitjes tegenkomt, dan heb je zonder meer te maken met het landkaartje. Dat is de enige brandnetelvlinder die op deze manier eitjes legt. De eitjes worden meestal afgezet op de bovenste bladeren van half beschaduwde brandnetels.

De rupsen van het landkaartje zijn zwart met roodbruine doorns. Op de kop bevinden zich ook twee doorns. Deze doorns onderscheiden de rups van het landkaartje van die van de dagpauwoog. De rupsen leven in groepen bij elkaar.

Gehakkelde aurelia

De eitjes van de gehakkelde aurelia worden stuk voor stuk afgezet, aan de randen van de bladeren.

De rupsen van de gehakkelde aurelia zijn heel goed te herkennen. Ze zijn zwart met oranje-bruine lengtestrepen en een witte vlek over de achterste helft van de rug. De doorns op de rug zijn op die plek ook wit, de overige doorns zijn oranje-bruin. Door die witte rug lijkt de rups wel een beetje op een vogelpoepje.

Atalanta

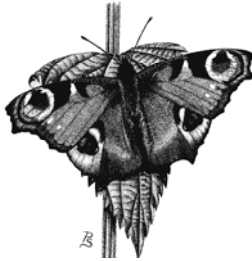
De eitjes van de atalanta worden stuk voor stuk afgezet op de onder- of bovenkant van liefst jonge bladeren van niet al te grote brandnetels. Dit lijkt op de manier van de gehakkelde aurelia. De eitjes zijn eigenlijk nauwelijks van elkaar te onderscheiden.

De rups van de atalanta is zeer variabel. Hij kan geel zijn met zwarte vlekken, maar ook helemaal donkerbruin tot zwart. Er worden geen spinselnesten gevormd. De rupsen leven meestal apart in een huisje dat ze zelf maken van een of meerdere bladeren. Ze knagen daarvoor de bladsteel voor de helft door, zodat het blad gaat hangen. Vervolgens lijmen ze de randen van het blad met spinsel aan elkaar. Zo hebben ze minder last van weer en wind en zijn ze niet goed zichtbaar voor vijanden.

Dagpauwoog

De dagpauwoog zet haar eitjes af op een hoopje aan de onderkant van brandnetelbladeren. Dit lijkt heel erg op de manier waarop de kleine vos dat doet. Soms wordt ook hop als waardplant gebruikt. De brandnetels moeten voor de dagpauwoog op een vochtige bodem staan, in zon of halfschaduw.

De rups van de dagpauwoog is zwart met veel kleine witte puntjes. Er staan geen doorns op de kop, wat de rups van het landkaartje wel heeft. De jonge rupsen leven in groepen bij elkaar in een spinsel van samengesponnen bladeren.

Kleine vos

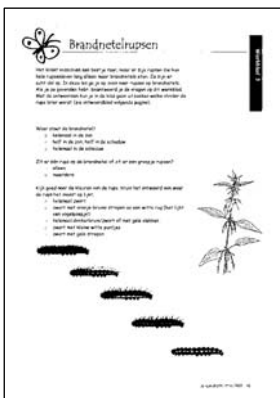
De eitjes van de kleine vos worden, net als bij de dagpauwoog, aan de onderkant van jonge brandnetelbladeren, op een hoopje afgezet. De kleine vos houdt van brandnetels die vaak in de volle zon staan.

De rups van de kleine vos is zwart met twee glanzend gele lijnen over de rug en langs de zijkant. Over het hele lichaam staan geelgroene doorns. De rupsen leven in spinselnesten bij elkaar op de waardplanten en gaan pas in het laatste stadium uit elkaar.

Lessuggestie: Op zoek naar rupsen

Materialen: werkblad 3, eventueel werkblad 4
Periode: zie schema, juni is bijvoorbeeld een goede maand
Uitvoering: Zoek eerst een goede plek om rupsen op brandnetels te bekijken. Verdeel de leerlingen in groepjes en laat ze de brandnetels afspeuren naar rupsen en eitjes. Op het werkblad kunnen ze hun bevindingen invullen. Terug in de klas kun je klassikaal met behulp van de ingevulde vragen en het schema op pagina 10 proberen te achterhalen welke vlinder bij de rups hoort.
 Deze les kun je, als je wilt, afsluiten met een brandnetelsoepje. Een recept kun je vinden op werkblad 4.

Colofon

Samenstelling en tekst
De Vlinderstichting

Met medewerking van onder meer:
Titia Wolterbeek, Vivian Siebering, José Kok, Liesbeth van Agt

Tekeningen
Paul Schoenmakers, Phine Verhoef, Lidwien Verdonk, Annemarie van Lierop

Verantwoording
Bij het samenstellen van deze uitgave is gebruik gemaakt van:
'Vinders kijken', De Vlinderstichting, 2001
Aan de slag in de VSB Vlindertuin, De Vlinderstichting, 2003

Uitgave
De Vlinderstichting
Postbus 506
6700 AM Wageningen
+31 317 46 73 46
info@vlinderstichting.nl
www.vlinderstichting.nl

Bewerkt voor Vlaanderen door
Vlinderwerkgroep Natuurpunt
Coxiestraat 11
2800 Mechelen
015 29 72 13
vlinders@natuurpunt.be
www.vlinderwerkgroep.be

Gesubsidieerd door
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

De inhoud, ideeën en illustraties in dit lespakket blijven eigendom van De Vlinderstichting.

Herziene versie, mei 2008

Wat is De vlinderwerkgroep?

De Vlinderwerkgroep maakt deel uit van Natuurpunt vzw en maakt sinds 1991 werk van het behoud en de bescherming van de Vlaamse dagvlinderfauna. Het eerste vlinderproject, toen nog onder de vleugels van de Jeugdbond voor Natuur en Milieu, resulteerde in '99 in de eerste volledige Vlaamse vlinderatlas "Dagvlinders in Vlaanderen. Ecologie, verspreiding en behoud". Sinds die tijd is er echter weer één en ander veranderd. Met ondersteuning van Natuurpunt Studie werkt de Vlinderwerkgroep nu aan het behoud en de bescherming van de Vlaamse dagvlinderfauna door middel van inventarisatie, monitoring, educatie, onderzoek en advies. Momenteel wordt er gewerkt aan een nieuwe dagvlinderatlas die in 2010 klaar zou moeten zijn.

De dagvlinderstand is in de vorige eeuw zeer sterk achteruitgegaan. Door gericht onderzoek en het geven van adviezen zet de Vlinderwerkgroep zich in voor de Vlaamse vlinders. Daarbij gaat het om vragen als: waar zijn ze te vinden, gaat het op die plekken goed of juist slecht? En hoe komt het dat de vlinders verdwijnen; kunnen we er iets aan doen?

Vlinders vinden we niet enkel in de natuurgebieden, maar ook in bermen, parken en tuinen. De Vlinderwerkgroep en Natuurpunt willen zich daarom ook inzetten voor de verbetering van de natuurkwaliteit en biodiversiteit dicht bij huis door middel van educatie en voorlichting. Voorbeelden hiervan zijn deze lessenpakketten en de informatieve en interactieve website www.vlindermee.be. Op deze site kan je je onder andere engageren voor de jaarlijkse tuinvlindertelling. De leerlingen vinden bij hun werkblaadjes meer info hierover en kunnen een gratis brochure aanvragen voor hun ouders.

Deze lessenpakketten zijn een uitgave van De Vlinderstichting. Onze Nederlandse collega's zetten zich al sinds 1983 in voor het behoud en herstel van vlinders en libellen in Nederland en Europa. Meer informatie op www.vlinderstichting.nl.

Op zoek naar vlinders

Datum	Naam vlinder	Wat deed hij?

Bloembezoekers

Op zonnige dagen krijgen de bloemen vaak bezoek van vlinders, hommels, bijen en zweefvliegen. Die komen er nectar drinken. Ieder insect heeft zijn eigen voorkeur voor bepaalde kleuren bloemen.

Ga buiten eens op zoek naar de bezoekers van drie verschillende bloemen en beantwoord voor elke bloem de vragen.

Bloem 1:   Hoeveel bezoekers (beestjes) heeft de bloem? .....

                    Zijn de beestjes verschillend of allemaal hetzelfde? .....

                    Welke kleur heeft de bloem? .....

Bloem 2:   Hoeveel bezoekers (beestjes) heeft de bloem? .....

                    Zijn de beestjes verschillend of allemaal hetzelfde? .....

                    Welke kleur heeft de bloem? .....

Bloem 3:   Hoeveel bezoekers (beestjes) heeft de bloem? .....

                    Zijn de beestjes verschillend of allemaal hetzelfde? .....

                    Welke kleur heeft de bloem? .....

Brandnetelrupsen

Het klinkt misschien een beetje raar, maar er zijn rupsen die hun hele rupsenleven lang alleen maar brandnetels eten. Ze zijn er echt dol op. In deze les ga je op zoek naar rupsen op brandnetels. Als je ze gevonden hebt, beantwoord je de vragen op dit werkblad. Met de antwoorden kun je in de klas gaan uitzoeken welke vlinder de rups later wordt (zie antwoordblad volgende pagina).

Waar staat de brandnetel?

- helemaal in de zon
- half in de zon, half in de schaduw
- helemaal in de schaduw

Zit er één rups op de brandnetel of zit er een groepje rupsen?

- alleen
- meerdere

Kijk goed naar de kleuren van de rups. Kruis het antwoord aan waar de rups het meest op lijkt.

- helemaal zwart
- zwart met oranje-bruine strepen en een witte rug (het lijkt een vogelpoepje!)
- helemaal donkerbruin/zwart of met gele vlekken
- zwart met kleine witte puntjes
- zwart met gele strepen

Recept brandnetelsoep

Brandnetelsoep

Doe handschoenen aan (of diepvrieszakjes) en pluk een pond topjes van jonge brandnetels. Hak de blaadjes aan stukken. Fruit een ui in boter en voeg dan wat bloem toe. Maak er een gebonden soep van door geleidelijk onder goed roeren een halve liter water en een scheutje melk toe te voegen en twee groentebouillonblokjes. Voeg dan de brandnetels toe. Laat ca. 15 minuten pruttelen en breng op smaak met geroosterde sesamzaadjes en een klein beetje ketjap. Kinderen vinden het nog lekkerder als je even een blender door de soep haalt om hem te pureren (voordat je het sesamzaad toevoegt)

Wees niet bang, na het koken prikken brandnetels helemaal niet meer!

Vlinder mee!

natuurpunt

Tijdens het eerste weekend van augustus organiseert Natuurpunt elk jaar een grote telling van de vlinders in de tuin. Vlinders tellen is leuk! En de aantallen vlinders vertellen ons hoe het gaat met de natuur en het milieu om ons heen.

Ook jij kan mee vlinders tellen! Neem eens een kijkje op de website www.vlindermee.be. En bestel voor je ouders de gratis kleurrijke brochure dmv onderstaande bon. Daarmee kan je een heleboel vlinders in je tuin herkennen. Je kan dan deze zomer samen met je ouders vlinders tellen in je tuin.

Meer informatie op www.vlindermee.be

Naam: .....

wil graag ..... ex. van de Vlinder mee! brochure bestellen over het Tuinvlindertelweekend van Natuurpunt

Op te sturen naar:

Familie .....

Straat: ..... nr. .... bus .....

Postcode: ..... Gemeente: .....